

ОСОБЛИВОСТІ ОБСТАНОВКИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, УЧИНЕНИХ ЧЛЕНАМИ МОЛОДІЖНИХ НЕФОРМАЛЬНИХ ГРУП (ОБ'ЄДНАНЬ)

Щербина С.О.,

*аспірант (здобувач) кафедри кримінального права
та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету
ORCID: 0009-0006-8751-6318*

Щербина С.О. Особливості обстановки злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань).

У статті наголошується, що обстановка злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених учасниками молодіжних неформальних груп (об'єднань) є не менш важливим елементом криміналістичної характеристики ніж слідова картина та способи їх вчинення, адже дозволяє отримати об'єктивну криміналістично значущу інформацію, що сприяє більш ефективному виявленню та розслідуванню кримінальних правопорушень.

Варто відзначити, що обстановка вчинення досліджуваних злочинів багато в чому визначає в цілому механізм злочинної діяльності неформальних груп (об'єднань) і дещо відрізняється від обстановки інших видів злочинів. вивчення кримінальних проваджень (справ) дало змогу встановити, що злочини проти життя і здоров'я вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), як правило, у громадських місцях, у період часу з 18 до 24 години. Дата вчинення злочинів може бути різною та на це може вплинути соціально-психологічний клімат в середині молодіжної неформальної групи (об'єднання), тобто це може бути і вечірній час з 18.00 до 24.00, а може бути й інший час враховуючи, що іноді такі злочини виникають спонтанно, попередньо не плануються і можуть вчинятися під дією алкогольних напоїв, психотропних речовин, наркотичних засобів тощо. Також делінквентна поведінка представників неформальних груп може бути спровокована спонтанною агресією до представників інших неформальних молодіжних груп (об'єднань).

Вчинення досліджуваного виду злочинів може бути пов'язане з державними, релігійними, культовими святами, датами проведення обрядів іншими важливими для певної неформальної молодіжної групи (об'єднання) подіями, а також злочини можуть вчинятися у дні проведення масових заходів в т.ч. спортивних заходів, рок-концертів, фестивалів та ін.

Практика розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених учасниками молодіжних неформальних груп (об'єднань) показує, що, як знаряддя і засоби в більшості випадків злочинці використовують металеві спортивні знаряддя, пруті, палиці, металеві труби, розбиті пляшки, ланцюги, пряжки солдатських ременів, холодну та вогнепальну зброю тощо.

Крім того, місцями вчинення злочинів неформальної молоді переважно є громадські місця – дороги та автотраси, підземні переходи, автобусні зупинки, приміщення магазинів та розважальних закладів, житлові зони, розташовані поблизу будинків, тих само розважальних закладів і магазинів, зони відпочинку, серед яких парки, сквери, стадіони, концертні зали тощо.

Аналіз опрацьованих кримінальних проваджень вказує на те, що злочини зазначеної категорії, скоюються, як правило, в умовах очевидності (близько 80%).

Ключовим фактором для зазначеної категорії злочинів є те, що обстановка злочинів проти життя і здоров'я, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) залежить, по-перше, від виду молодіжної неформальної групи (байкери, скінхеди, рокери, футбольні вболівальники та ін.); по-друге, від ступеня організованості, ієрархії та структури самої групи; по-третє, від

інших факторів, які безпосередньо передували злочину (розпиття алкогольних напоїв, вживання психотропних чи наркотичних речовин тощо).

Ключові слова: обстановка, злочини, особа, молодь, неформальна група (об'єднання).

Shcherbyna S.O. Features of the situation of crimes against life and health committed by members of youth informal groups (associations)

The article emphasizes that the circumstances of crimes against life and health committed by members of youth informal groups (associations) are no less important elements of forensic characteristics than the trail picture and methods of their commission, because it allows obtaining objective forensically significant information, which contributes to more effective detection and investigation of criminal offenses.

It is worth noting that the circumstances of committing the investigated crimes largely determine the overall mechanism of criminal activity of informal groups (associations) and are somewhat different from the circumstances of other types of crimes. The study of criminal proceedings (cases) made it possible to establish that crimes against life and health are committed by members of youth informal groups (associations), as a rule, in public places, in the time period from 18 to 24 hours. The date of the crime may be different and may be affected by the socio-psychological climate in the middle of the youth informal group (association), i.e. it may be in the evening from 18.00 to 24.00, or it may be at another time considering that sometimes such crimes occur spontaneously, are not planned in advance and can be committed under the influence of alcoholic beverages, psychotropic substances, narcotic drugs, etc. Also, delinquent behavior of representatives of informal groups can be provoked by spontaneous aggression towards representatives of other informal youth groups (associations).

The commission of the researched type of crime can be associated with state, religious, cult holidays, dates of ceremonies and other important events for a certain informal youth group (association), as well as crimes can be committed on days of mass events, including sports events, rock concerts, festivals, etc.

The practice of investigating crimes against a person's life and health committed by members of youth informal groups (associations) shows that as tools and means in most cases criminals use metal sports equipment, rods, sticks, metal pipes, broken bottles, chains, military belt buckles, cold and firearms, etc.

In addition, the places where informal youth commit crimes are mostly public places - roads and highways, underpasses, bus stops, premises of shops and entertainment establishments, residential areas located near houses, the same entertainment establishments and shops, recreation areas, including parks, parks, stadiums, concert halls, etc.

Analysis of processed criminal proceedings indicates that crimes of the specified category are committed, as a rule, in conditions of obviousness (about 80%).

The key factor for the specified category of crimes is that the situation of crimes against life and health committed by members of youth informal groups (associations) depends, first of all, on the type of youth informal group (bikers, skinheads, rockers, football fans, etc.); secondly, from the degree of organization, hierarchy and structure of the group itself; thirdly, from other factors that immediately preceded the crime (drinking of alcoholic beverages, use of psychotropic or narcotic substances, etc.).

Key words: situation, crimes, person, youth, informal group (association).

Постановка проблеми. Обстановка злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених учасниками молодіжних неформальних груп (об'єднань) є не менш важливим елементом криміналістичної характеристики ніж слідова картина та способи їх вчинення, адже дозволяє отримати об'єктивну криміналістично значущу інформацію, що сприяє більш ефективному виявленню та розслідуванню кримінальних правопорушень. Цілком обґрунтовано зазначає І.В. Парфіло, що обстановці скоєння злочину притаманні всі ознаки самостійного структурного елемента криміналістичної характеристики злочину, оскільки обстановка скоєння злочину: 1) є джерелом криміналістично значущої інформації, тобто обстановка скоєння злочину є системою, у якій формується інформація про обставини кримінального правопорушення та залежно від властивостей обстановки зберігається в ній певний проміжок часу; 2) є об'єктивною умовою скоєння злочину, оскільки будь-який злочин вчиняється у конкретних просторово-часових межах, у відповідній обстановці; 3) взаємодіє з іншими елементами розглядуваної характеристики і значною мірою визначає та коригує спосіб скоєння цього злочину, пов'язана із наявністю матеріальних та ідеальних слідів, нерідко вказує на окремі важливі риси особи злочинця, які формують таку обста-

новку, вказує на зв'язок із предметом злочинного посягання; 4) відомості про обстановку злочину практично завжди мають суттєве значення для первісного криміналістичного аналізу сутності події його обставин; 5) така обстановка скоєння злочину не може бути замінена іншим елементом криміналістичної характеристики злочину, хоча перебуває у тісній кореляційній залежності та взаємозв'язку із іншими елементами такої характеристики [1, с.198].

Метою дослідження є аналіз особливостей обстановки злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань).

Стан опрацювання проблематики. На сьогодні існують наукові дослідження, в яких розглядалися проблеми розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), це зокрема роботи таких вчених, як: В.І. Бояров, Н.В. Верлос, М.М. Єфімов, О.В. Кириченко, Б.В. Клімов, Н.О. Кононенко, А.О. Масалітін, О.В. Мельковський, Ю.В. Пирожкова. На окрему увагу заслуговує цикл наукових публікацій М.О. Ларкіна.

Виклад основного матеріалу. У криміналістичному аспекті обстановка вчинення досліджуваних злочинів багато в чому визначає в цілому механізм злочинної діяльності неформальних груп (об'єднань) і дещо відрізняється від обстановки інших видів злочинів.

Варто зазначити, що встановлення часу вчинення злочину має важливе криміналістичне значення. Адже саме час впливає на всі етапи виникнення, існування та використання доказової інформації. Урахування впливу часового чинника в процесі розслідування дозволяє: а) визначити час події злочину; б) встановити часові зв'язки між фактами; в) з'ясувати черговість подій, дій або фактів; г) обчислити тривалість різних подій та ін. Дії злочинців характеризуються певною вибірковістю в часі [2, с. 276].

Дійсно, вивчення кримінальних проваджень (справ) дало змогу встановити, що злочини проти життя і здоров'я вчинені членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), як правило, скоюють у громадських місцях, у період часу з 18 до 24 години. Дата вчинення злочинів може бути різною та на це може вплинути соціально-психологічний клімат в середині молодіжної неформальної групи (об'єднання), тобто це може бути і вечірній час з 18.00 до 24.00, а може бути й інший час враховуючи, що іноді такі злочини виникають спонтанно, попередньо не плануються і можуть вчинятися під дією алкогольних напоїв, психотропних речовин, наркотичних засобів тощо. Також делінквентна поведінка представників неформальних груп може бути спровокована спонтанною агресією до представників інших неформальних молодіжних груп (об'єднань).

Так, наприклад, 17.02.2008 року приблизно о 19.00 годині, знаходячись поруч із школою-ліцеєм № 241 по вул. Голосіївська, 12 в м. Києві група осіб, які відносять себе до руху «скінхедів» наносили удари громадянам китайської і арабської національностей [3].

У ніч на 24 червня 2018 р. на околиці Львова група молодиків, які відносять себе до неонацистського угруповання «Твереза і зла молодь» напала на табір ромів. Один 24-річний ром загинув та ще трьох доставили до лікарні із ножовими пораненнями, серед них 10-річний хлопчик та жінка [4].

Дата вчинення досліджуваного виду злочинів може бути пов'язана з державними, релігійними, культовими святами, датами проведення обрядів іншими важливими для певної неформальної молодіжної групи (об'єднання) подіями, а також злочини можуть вчинятися у дні проведення масових заходів в т.ч. спортивних заходів, рок-концертів, фестивалів та ін.

Як знаряддя і засоби в більшості випадків злочинці використовують металеві спортивні знаряддя, пруті, палиці, металеві труби, розбиті пляшки, ланцюги, пряжки солдатських ременів, холодну та вогнепальну зброю тощо.

Д.Т. Джафарзаде зазначає, що часом вчинення порушення громадського порядку молодіжними екстремістськими угрупованнями є, як правило, день, з 09.00 до 12.00 год. (біля 83,1% всіх проваджень). При цьому групи осіб можуть діяти протягом короткого часу (наприклад, порушення громадського порядку у приміщенні суду) до кількох днів (часткове блокування власниками автомобілів на іноземних номерних знаках). При розслідуванні порушень громадського порядку, що вчиняється молодіжними екстремістськими групами особливе значення може мати дата вчинення даного злочину – її можуть присвятити якійсь події в історії (наприклад, у акції із нагоди святкування річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні, що мала відбутись 09 травня 2017 року у м. Дніпро). На завершальній стадії вчинення порушення громадського порядку членами молодіжних екстремістських угруповань як правило, чиниться опір представникам правоохоронних органів, поліції, владі, можливим пошкодження майна або дій натовпу з використанням засобів, що могли

бути заздалегідь підготовлені для їх використання під час зазначених або, які активні учасники порушень отримали вже під час самих заходів [5, с. 140-141]. При цьому слід зазначити, що порушення громадського порядку членами молодіжних екстремістських груп (об'єднань) можуть призвести до вчинення злочинів проти життя і здоров'я в тому числі.

Якщо мова йде про футболістських вболівальників, то ними вчиняються злочини, як зазначає А.О. Масалітін, переважно у вечірній (після 18-00 год.) або у нічний час (до 00-02 год.). За часом проведення матчу він пропонує таку класифікацію: до проведення, під час проведення або після закінчення футбольного матчу. Є ще ситуації, які визначають як злочини, які вчиняються у зв'язку із проведенням футбольного матчу (масова бійка за попередньою домовленістю з лідером фан-груп команди-суперника) [6, с. 70].

Місцями вчинення злочинів неформальної молоді переважно є громадські місця – дороги та автотраси, підземні переходи, автобусні зупинки, приміщення магазинів та розважальних закладів, житлові зони, розташовані поблизу будинків, тих само розважальних закладів і магазинів, зони відпочинку, серед яких парки, сквери, стадіони, концертні зали тощо.

М.О. Ларкін акцентує увагу на тому, що 90% злочинів вчиняється членами молодіжних неформальних об'єднань у містах, більшість з яких – це обласні центри та міста з населенням 200 тисяч людей і більше [7, с. 143].

Характеризуючи обстановку вчинення злочинів зазначеної категорії, слід зазначити, що скоюються вони, як правило, в умовах очевидності (близько 80% опрацьованих кримінальних проваджень). Поряд з цим, криміналісти звертають увагу, що більше половини усіх нанесень тілесних ушкоджень вчиняється під час бійок між особами, що перебувають у стані алкогольного сп'яніння, що суттєво відбивається на змісті інших елементів криміналістичної характеристики злочинів цієї групи – часі, місці, способі вчинення злочину, особи злочинця. У зв'язку з тим, що нанесення тілесних ушкоджень часто пов'язане з прийомом алкогольних напоїв, наркотичних засобів і психотропних речовин, привід для конфлікту може бути зовсім незначним: необережне висловлювання, зауваження з приводу негідної поведінки, підвищена увага до будь-кого з присутніх, що не сподобалось злочинцю та ін.[8, с. 59].

Для масових заворушень, скоєних з хуліганських намірів уболівальниками спортивних команд, це, як правило, це – місце, де проводяться спортивні змагання або поряд з ним (стадіон), а також на шляху натовпу до транспортних розв'язок, станцій метрополітену, електропоїздів, де натовп поступово розсіюється. Найбільшим є охоплення території під час політизованих масових заворушень. Це можуть бути великі міста, регіони, у тому числі і кілька населених пунктів. Час вчинення зазначених злочинів, як правило, з 11.00 до 18.00 год. Інколи важливе значення може мати дата вчинення заворушень – її можуть призначити з нагоди якоїсь події в історії (як правило, таким заворушенням не передують конфлікти). Це дозволяє шукати організаторів і активних учасників заворушень серед, наприклад, послідовників ідей окремих історичних осіб [9, с. 35].

З вивчення обстановки найчастіше починається встановлення події злочину й особи, яка його скоїла. Оцінка обстановки дозволяє одержати дані про те, які умови і фактори безпосередньо передували злочину, супроводжували його, як вони взаємодіяли між собою і впливали на діяння; які з елементів обстановки були підготовлені злочинцем, а які не залежали від нього; що з них сприяло або перешкоджало підготовці, вчиненню та приховуванню слідів злочину і як це враховувалося злочинцем; хто міг скористатися ситуацією, що об'єктивно склалася, або створити її для скоєння злочину і т.д. Обстановка вчинення злочину багато в чому визначає вибір і корегує спосіб скоєння діяння, впливає на його механізм. У ній виявляються окремі важливі особистісні риси злочинця, який формує (частково або цілком) дану обстановку і пристосовується до неї [5, с. 413].

Висновки. Узагальнюючи викладене, варто зазначити, що обстановка злочинів проти життя і здоров'я, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) залежить, по-перше, від виду молодіжної неформальної групи (байкери, скінхеди, рокери, футбольні вболівальники та ін.); по-друге, від ступеня організованості, ієрархії та структури самої групи; по-третє, від інших факторів, які безпосередньо передували злочину (розпиття алкогольних напоїв, вживання психотропних чи наркотичних речовин тощо).

Усі наведені елементи обстановки вчинення злочинів проти життя і здоров'я, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) становлять органічну взаємопов'язану систему, що детермінує вибір правопорушником часу й місця вчинення злочинного діяння, до того ж ці елементи пов'язані з іншими елементами криміналістичної характеристики, такими як:

особа злочинця, мотиви злочинної поведінки, способи вчинення, слідова картина та ін., тобто існує кореляційна залежність, яка сприяє інформаційному наповненню методики розслідування даного виду злочинів, а також висуненню версій, розкриттю злочинів та притягненню винних до відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Парфило І.В. Обстановка скоєння злочину як системоутворюючий елемент криміналістичної характеристики фальсифікації та обігу фальсифікованих лікарських засобів. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 6(34). С. 204–209.
2. Шепітько В.Ю. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Ін Юре, 2010. 496 с.
3. Вирок Голосіївського районного суду м. Києва. Справа № 1-98\09 від 29 вересня 2009 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/4825224>.
4. Напад на ромів у Львові: винен «ренесанс» правих організацій? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-44599230>.
5. Джафарзаде Д.Т-огли Розслідування порушень громадського порядку, що вчиняються молодіжними екстремістськими групами: дис. ... д-ра філософії: 12.00.09. Київ, 2021. 271 с.
6. Масалітін А.О. Розслідування злочинів, що вчиняються учасниками угруповань футбольних уболівальників»: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 190 с.
7. Ларкін М.О. Криміналістична характеристика злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). *Вісник Академії адвокатури України*. 2017. Том 14. Число 1 (38). С. 140–146.
8. Загородній І.В. Розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 217 с.
9. Єфімов М.М. Розслідування злочинів проти громадського порядку та моральності: навч. посібник. 2-е вид., доп. і перероб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 188 с.
10. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / К.О. Чаплинський, та ін. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.